

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри теорії і технології соціальної роботи Тернопільської Валентини Іванівни на дисертаційне дослідження Гончар Любові Вікторівни «Теоретичні і методичні засади формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету», поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність презентованого дослідження визначається: соціальним замовленням; необхідністю реформування системи національної вищої педагогічної освіти у відповідності із законами України «Про освіту», «Про вищу освіту». Особливого значення проблема формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів набуває у зв'язку із багатофункціональністю їх професійної діяльності. Незважаючи на існування значної кількості праць, в яких висвітлюються проблеми професійної підготовки майбутніх менеджерів, дисертаційне дослідження Л. Гончар вперше всебічно і повно, методологічно чітко й глибоко розкриває теоретичні засади та методичні аспекти формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету.

Виконана дисертаційна робота спирається на провідні дослідження в галузі професійної підготовки менеджера, підпорядкована єдиній логіці і на самодостатньому рівні презентує отримані результати. Отже, констатуємо, що представлене дослідження має теоретичне та практичне значення.

Рецензована дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукової роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» як складник науково-дослідної теми кафедри менеджменту «Управління розвитком організацій в умовах системних дисбалансів», кафедри обліку та аудиту «Організаційні механізми і технології забезпечення інформативності облікових

даних у процесі прийняття управлінських рішень» (державний реєстраційний номер 0115U003311) і кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти «Інформаційні технології в технологічній освіті» (державний реєстраційний номер 0115U003307).

Слід зазначити, що у вступі дисертаційного дослідження авторкою на основі системного аналізу наукової літератури та нормативних документів виокремлено суперечності, які, на її думку, мають місце у теорії і практиці професійної підготовки майбутніх менеджерів.

Найістотніші наукові результати, що містяться в дисертації. У результаті проведеного дослідження дисертанткою уперше здійснено цілісне дослідження теоретичних та методологічних основ формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету на основі системного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, аксіологічного, культурологічного, професіографічного, середовищного підходів; розроблено педагогічну систему формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету, яка охоплює єдність цільового, теоретико-методологічного, технологічного, результативного блоків; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету; спроектовано систему критеріїв і показників оцінювання рівня сформованості досліджуваного феномену; удосконалено форми та методи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів; феноменологічні риси освітнього середовища та його роль у формуванні культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації в рецензованій дисертації належним чином обґрунтовані. Цей висновок зроблено на підставі аналізу тексту роботи, автореферату та змісту публікацій здобувача. Методологічну основу дослідження становлять провідні філософські, психолого-педагогічні, положення щодо сутності особистості

майбутнього менеджера та особливостей формування у нього культури професійної діяльності; діалектичні загальнонаукові принципи: науковості, системності, систематичності й послідовності, суб'єктивності навчання й виховання, професійної мобільності, діагностичної цілеспрямованості тощо; положення системного, компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, культурологічного, аксіологічного, професіографічного, середовищного підходів; ідеї щодо оптимального поєднання вітчизняних і зарубіжних традицій та інновацій у формуванні культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених за напрямками філософських та теоретико-методологічних засад розвитку освіти; методології та теорії психології особистості; загальних основ методології педагогіки вищої школи; провідних засад теорії та методики професійної підготовки майбутніх фахівців; сутності професійної культури тощо. Наукова праця ґрунтується на самодостатній джерельній базі. У списку використаних джерел 679 найменувань, із них – 36 зарубіжних.

Значення для науки і практики отриманих здобувачем наукових результатів. Вважаємо, що наукова й практична значущість дисертаційного дослідження Л.В. Гончар дозволяє заповнити прогалину в професійній педагогіці стосовно створення й апробації педагогічної системи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету. Підставою для цього є: упровадження в освітній процес закладів вищої освіти навчально-методичного забезпечення (опорні конспекти лекцій, методичні рекомендації щодо проведення практичних занять, організації самостійної роботи та проведення комплексного контролю знань студентів, навчальний посібник «Управлінський облік і контроль») для оптимізації процесу формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету; удосконалення освітніх програм спеціальності 073 «Менеджмент», розроблення навчально-методичних комплексів фахових дисциплін «Фінансовий аналіз», «Облік і аудит», «Право (адміністративне право)», «Право (трудове право)», «Управлінський контроль»,

апробація факультативного курсу «Культура професійної діяльності майбутніх менеджерів: шляхи формування»; розроблення програми вивчення рівнів сформованості культури професійної діяльності майбутніх менеджерів з відповідним діагностувальним інструментарієм.

Викладені в дисертації результати дослідження упроваджено в освітній процес: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-249/1 від 15.05.2020 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 118/04-а від 24.06.2020 р.), Донбаської національної академії будівництва і архітектури (довідка № 03-05-05-254/1 від 29.05.2020 р.), Донбаської державної машинобудівної академії (довідка № 035-05/1173 від 11.05.2020 р.), Університету імені Альфреда Нобеля (довідка № 405 від 13.05.2020 р.), ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/410/1 від 15.05.2020 р.), Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (довідка № 8/12 від 14.05.2020 р.), Луганського національного аграрного університету (довідка № 01-01/20-203-1 від 13.04.2020 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Вважаємо, що систематизовані й узагальнені положення методологічного та теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми, фактологічний матеріал, джерельна база є цінними для подальших наукових розвідок із педагогіки, професійної підготовки менеджерів, розробки лекційних і практичних занять із навчальних курсів для студентів спеціальності 073 «Менеджмент».

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі чітко визначено мету дослідження, його завдання, об'єкт і предмет, розкрито концепцію і методологічні підходи.

У першому розділі «Формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів як науково-педагогічна проблема» досліджено стан розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету; проаналізовано понятійно-

термінологічний апарат дослідження та визначено сутність поняття «культура професійної діяльності майбутнього менеджера»; розкрито потенціал освітнього середовища університету щодо формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

На особливу увагу заслуговує обґрунтування авторкою значущості культури професійної діяльності у професійній самореалізації майбутніх менеджерів. Встановлено, що на сьогодні професійна підготовка майбутніх менеджерів не спроможна повною мірою задовольнити вимоги суспільства щодо підготовки майбутнього фахівця з менеджменту, у якого буде сформовано культуру професійної діяльності. Нормативні вимоги, які обумовлюють підготовку майбутніх менеджерів, зводяться, в основному, до компетенцій і результатів навчання. Діяльність закладів вищої освіти з формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів не є системною, проводиться стихійно і фрагментарно. Відповідно високий рівень сформованості культури професійної діяльності майбутніх менеджерів неможливо забезпечити в межах наявної професійної підготовки, що актуалізує доцільність теоретичного обґрунтування та впровадження педагогічної системи формування означеного феномену в майбутніх фахівців.

Теоретична частина дисертації передбачала визначення поняття «культура професійної діяльності майбутнього менеджера», яке є досить широким сплетінням багатьох залежностей і складним за своєю суттю. Тому перед здобувачкою стояла непроста проблема. Обираючи структурно-логічну парадигму, дослідниці вдалося зінтегрувати філософське, культурологічне, соціологічне, психологічне осмислення базової дефініції роботи і сформулювати власне її визначення, як інтегрального особистісного утворення майбутнього фахівця, що виявляється в єдності професійно та особистісно значущих якостей, професійних умінь і навичок, що забезпечують можливість здійснення успішної управлінської діяльності, конкурентоспроможність на ринку праці, самореалізацію в суспільстві.

Особливістю дослідження є багатовекторність аналітики, оскільки автор не зупиняючись на аналізі культури професійної діяльності особистості,

розглядає проблему відповідно професійної підготовки майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету. Саме цей авторський задум дослідниці утворює певну матрицю роботи, логічно пов'язує всі її структурні частини.

У другому розділі – «Теоретико-емпіричний аналіз формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету» розкрито змістову структуру культури професійної діяльності майбутніх менеджерів, розроблено критерії та показники, на основі яких виявлено рівні сформованості культури професійної діяльності майбутнього менеджера в освітньому середовищі університету.

Заслужують на увагу висновки автора щодо змістової структури культури професійної діяльності майбутніх менеджерів, яку наповнюють гностичний, мотиваційно-ціннісний, праксеологічний компоненти, що визначають особливості розвитку основних характеристик цього феномену. Свої теоретичні положення автор повною мірою реалізувала під час експериментальної роботи. Визначені критерії і показники склали основу виявлення трьох рівнів сформованості культури професійної діяльності майбутніх менеджерів, варіативність проявів якої всебічно проаналізовано дослідницею, докладно схарактеризовані її особливості.

Авторське розуміння культури професійної діяльності майбутнього менеджера, її структури і змісту, аналіз результатів констатувального експерименту дозволили представити проблемне поле дослідження й довести, що за традиційних умов реалізації освітнього процесу рівень культури професійної діяльності майбутніх менеджерів мало чим буде відрізнятися від зафіксованого. Тому є необхідність у науковому обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці педагогічної системи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету.

У третьому розділі рецензованого дослідження – «Теоретичне обґрунтування педагогічної системи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету» визначено методологічні засади формування культури професійної діяльності

майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету, теоретично обґрунтовано та змодельовано педагогічну систему формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету, обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, необхідні для її забезпечення.

Методологічною основою формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету є взаємозв'язок і взаємодія різних наукових підходів, серед яких провідними є: системний, аксіологічний, культурологічний, особистісно зорієнтований, діяльнісний, компетентнісний, професіографічний, середовищний. Зазначені підходи виконують у дослідженні стратегічну функцію, засвідчують прогностичний характер мислення, наукову зрілість дисертантки та її підготовленість до здійснення фундаментальних досліджень.

Чіткість визначення методологічних стратегій дослідження та широкий науково дослідницький простір дозволили Любові Вікторівні підійти до обґрунтування і побудови педагогічної системи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету, яка ґрунтується на методології системного цілісного підходу. Завдяки цьому побудована система має чітку структуру, яку утворюють цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, технологічний, результативний блоки, в ній також враховано дію референтних суб'єктів формувального впливу на особистість (викладачі, куратори академічних груп, студенти), форми і методи педагогічної взаємодії, науково-методичне забезпечення освітнього процесу.

У четвертому розділі рецензованого дослідження «Експериментальне впровадження педагогічної системи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету» авторкою представлено впровадження педагогічної системи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету, проаналізовано результативність та ефективність дослідно-експериментальної роботи.

Методична інтерпретація процесуальної моделі педагогічної системи на практиці дозволила здобувачці поєднати традиційні й інноваційні форми, методи навчання, оптимізувати їх зміст, створити сприятливе для майбутніх менеджерів освітнє середовище.

Результати експериментального дослідження, його кількісно-якісні показники засвідчують ефективність запропонованої педагогічної системи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету. Цінність запропонованої моделі педагогічної системи полягає у тому, що вона може мати широке коло використання і в інших закладах вищої освіти у професійній підготовці майбутніх менеджерів, про що свідчать довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження. В цілому дослідно-експериментальну перевірку ефективності розробленої педагогічної системи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету можна вважати науково-достовірною і результативною, про що свідчать проведені після завершення формувального етапу експерименту вимірювання. Саме застосування авторкою результатів математико-статистичної обробки результатів підтвердили високий рівень математичної обізнаності здобувачки, вміння обрахувати складні нелінійні процеси.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях. Зміст, структура та логіка викладу матеріалу в дисертаційній роботі, сформульовані висновки доводять, що дисертантка безсумнівно володіє культурою наукового пошуку й добре обізнана в проблемі, яка досліджується.

Основні наукові положення дисертаційної роботи висвітлено в 50 публікаціях (із них 43 – одноосібні), зокрема: 1 одноосібна монографія, 1 зарубіжна колективна монографія, 1 навчальний посібник у співавторстві, 21 стаття в наукових фахових виданнях України та інших держав (з яких – 18 у фахових виданнях України, 1 – у періодичних зарубіжних виданнях, 1 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз (Scopus)), 11 статтях та тезах доповідей в інших виданнях, 16 методичних рекомендаціях (із них 12 одноосібні). Публікації повністю відображають отримані результати та

відповідають змісту дисертації. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідають чинним вимогам.

Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації.

Дисертація та автореферат написані грамотно й оформлені згідно з вимогами пунктів 9, 11, 13, 14 затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 «Порядку присудження наукових ступенів» (із змінами, внесеними згідно Постановою Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015 р.). Стиль викладу в них матеріалів дисертаційних досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій доступний для їх сприйняття.

Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертації та достатньою повнотою відбиває її сутність.

Аналізуючи дисертацію як синтезований результат наукового дослідження, не можна не звернути увагу на окремі упущення, а також висловити автору деякі зауваження. А саме:

1. Цілком обґрунтованим та достатнім є комплекс методологічних підходів, що забезпечують цілісність розгляду досліджуваної проблеми. Разом з тим, вважаємо, що дослідження можливо було б розглянути з позиції праксеологічного підходу.

2. У дослідженні активно використовується метод моделювання. На нашу думку, доцільно було б визначити тип розробленої авторкою моделі педагогічної системи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету (розділ 3, рис. 3.2), що надало б більш повне уявлення про її функціональне призначення та прогностичну спрямованість.

3. У підрозділі 3.1. визначені авторкою організаційно-педагогічні умови формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету, на наш погляд, представлено переважно теоретично-описово, на рівні узагальнення. Можна було б подати у тексті дисертації більш розгорнутий виклад процесу їх виокремлення.

4. Авторка не завжди розкриває змістове наповнення власного інструментарію. На нашу думку, доречно було б представити у додатках

